

Вера Брјанцева

ДЕТИЊСТВО И МЛАДОСТ СЕРГЕЈА РАХМАЊИНОВА

Превод с руског: Јелена Кусовац. Уредник и приређивач:
Александар Васић. Издавач: Друштво лепих уметности „Артист“
(Библиотека „Musica viva“), Београд 2008, 171 страна (17 фотографија)

Недавно је у издању Друштва лепих уметности „Артист“ у Београду изашла друга књига из релативно нове библиотеке „Musica viva“, покренуте 2005. године.¹ Реч је о српском преводу биографије једног дела живота и стваралаштва Сергеја Василевича Рахмањина (Сергей Василевич Рахманинов), под називом *Детињство и младост Сергеја Рахмањина*, из пера руског музиколога Вере Николајевне Брјанцеве.² Књига је, према речима ауторке, заснована на аутентичним документима и кореспонденцији самог Рахмањина, затим на сећањима савременика, као и на грађи из оновремене периодике.

Окосницу биографије чини песма „У туђини“ Хајнриха Хајнеа (Heinrich Heine), на чије је стихове најпре Рахмањиновљев деда, Аркадије Александрович, написао соло песму „Сан“, а потом и сами Рахмањин. Композитор је још у раном детињству био принуђен да напусти родни крај и до своје двадесете године био је превалио тегобан пут од искушења и огорчења до успеха. Мото овога дела и уметнички слог Сергеја Рахмањина било је његово одлучно „Сам ћу!“, што је издавач истакао на задњој корици превода с три почетна тона (a – gis – cis) *Прелудијума у cis-молу*, опус 3, бр. 2. То деликатно и убедљиво *Сам ћу!* односило се мање на неприступачност будућег композитора, а више на његову упорност на путу ка животној и уметничкој самосталности.

---

¹ Прва књига у овој едицији била је аутобиографија Игора Стравинског – *Хроника мога живота*. Преводилац је био недавно преминули професор Константин Бабић, а редактор превода, уредник и приређивач мр Александар Васић. Видети наш приказ: Романа Рибић, „Мемоари класика модерне музике“, *Зборник Матице српске за сценске уметности и музику*, Нови Сад 2006–2007, бр. 34–35, 220–224.

² Вера Николаевна Брјанцева (1927–1998) докторирала је из музикологије на Московском државном конзерваторијуму „Петар Иљич Чајковски“. Бавила се педагошким и истраживачким радом. Оставила је више значајних књига и студија. Као врсни познавалац живота и рада Сергеја Рахмањина написала је, поред поменуте књиге, још четири студије везане за стваралаштво овог композитора (*Варијације Сергеја Рахмањина на Корелијеву тему*, 1962; *Друга клавирска соната Сергеја Рахмањина*, 1962; *Клавирска музика Сергеја Рахмањина*, 1966; *Сергеј Рахмањин*, 1976). Пензионисана је као научни сарадник у Институту за историју уметности Министарства културе Совјетског Савеза.

У првом поглављу, „У родном крају, у породици“ (стр. 5–12), пратимо живот младог Рахмањинова од рођења, сачуваних лепих успомена и првих корака у музици, до његове девете године и финансијског краха оца Василија Аркадјевича. Све је почело од деде Сергеја Рахмањинова, Аркадија Александровича Рахмањинова, рођеног почетком XIX века, потомка племићке породице, композитора-дилетанта и солидног пијанисте. Према породичној традицији, као веома млад ступио је у војну службу, да би у зрелим годинама водио породично имање. Међу првима је учио унукову способност да понови и одсвира ноте по слуху. Од деветоро деце Аркадија Александровича једино је син Василије, отац Сергејев, показивао занимање за музику. Недостајало му је, међутим, озбиљности и постојаности у раду. Као отац шесторо деце бринуо је о њима веома предано, а забављао их је свирањем на клавиру. После окончане војне службе и он се посветио раду на имању. Како му финансијско пословање није ишло од руке, врло брзо је, после Аркадијеве смрти, довео своје наследство до потпуне пропасти. Тако је мирни и идилични живот младог Рахмањинова, на имању Оњег близу Новгорода, био нагло прекинут. А у томе граду, колевци руске црквено-појачке уметности и чувару традиције уметничког ливења звона, провео је Сергеј Рахмањинов своје најлепше дане. Од малих ногу привлачио га је звук клавира, а прве часове добио је од мајке. Пошто она није имала педагошког искуства, препустила је синовљево даље музичко образовање пријатељици Ани Орнатској, која је у оно време још увек била студенткиња на Петербуршком конзерваторијуму. Постепено, од непривлачног вежбања етида дошао је до „праве музике“ и почео да ужива у њој.

После очевих финансијских невоља уследила је селидба из родног Новгорода у Санкт Петербург. „У граду на Неви“ (поглавље II, стр. 22–40), са само девет година уписао се на тамошњи Конзерваторијум. После три не нарочито срећне године живота и учења у Санкт Петербургу, а услед неуспешног савладавања општеобразовних предмета, брат од тетке, пијаниста Александар Иљич Зилоти (Александар Иљич Зилоти), премешта га код чувеног клавирског педагога Николаја Сергејевича Зверјева (Николай Сергеевич Звѣрев), на Московски конзерваторијум. Треће поглавље (стр. 41–86), описује рад са строгим Зверјевим, као и сусрет с осталим станарима његовог „музичког пансиона“ – Матвејем Леонтјевичем Пресманом (Матвей Леонтьевич Прѣсман) и Леонидом Александровичем Максимовим, који ће такође постати врсни пијанисти и педагози. Наступа веома значајан период у животу Рахмањинова када упознаје Александра Скрјабина (Александр Николаевич Скрябин), који

је код Зверјева узимао приватне часове, али и Петра Иљича Чајковског (Петр Иљич Чайковский), чију је симфонију *Манфред* прерадио за клавир у четири руке. Имао је прилику и да похађа седам историјских концерата Антона Рубинштајна (Антон Григорјевић Рубинштајн) у Москви 1886. године. На тим концертима, које је млади Рахмањин с великим усхићењем одслушао, била је представљена предисторија и историја клавирске литературе од краја XVI до краја XIX века. Сусрет с Чајковским и његовом музиком у великој ће мери одредити његов потоњи живот. Тада је Сергеј Рахмањин почео да компоује. Међутим, оријентација на композицију изазвала је гнев учитеља клавира, па је Рахмањин био принуђен да напусти рад са Зверјевим. Са само шеснаест година, и са стипендијом Николаја Рубинштајна (Николай Григорјевић Рубинштајн), полази у неизвесност (раздобље од 1885. до 1889). Млади Рахмањин се сада храбро креће ка остваривању најзначајнијег циља – стицању дипломе са звањем „слободног уметника“, односно композитора.

Четврто поглавље (стр. 87–132) приказује осамостаљивање Рахмањинова који интензивира своју сарадњу с Чајковским, одржава први самостални јавни концерт са сопственим делима, дипломира на Конзерваторијуму, а онда се, на обострано задовољство, мири са Зверјевим. Са деветнаест година, без икакве финансијске потпоре, „слободни уметник“ започиње свој пут пун неизвесности, али с надом да ће постати велики музичар и стваралац. Последње, пето поглавље (стр. 133–166) описује почетке уметничке каријере Сергеја Рахмањинова.

На том путу било је много препрека, али и лепих тренутака. Своје „Сам ћу!“ испољио је, као сасвим млад, на пробама првог става тек написаног *Првог концерта за клавир и оркестар*, којим је дириговао ондашњи директор Конзерваторијума Василиј Иљич Сафонов (Василиј Иљич Сафонов). Наиме, ретко се супротстављајући деспотском карактеру Сафонов, уметници су се, без поговора, потчињавали његовом диригентском ауторитету. То, међутим није вредело и за Рахмањина. Веровао је у исправност својих идеја, смело дајући примедбе и сугестије диригенту. У предасима писања дипломског рада, опере *Алеко* (према Пушкиновој поеми *Цигани*), за коју је добио велику златну медаљу Конзерваторијума, дружио се с даљим рођакама, сестрама Скалон. С њима је Рахмањин провео веома пријатне тренутке у природи, на имању своје тетке Сатине – у Ивановки, у Тамбовској губернији. Када је напослетку дипломирао и помирио се са Зверјевим, његов велики учитељ умире. У животу Сергеја Рахмањинова отпочео је нов период. Сада је био у могућности да самостално организује живот. Да би вратио дугове, а на препоруку Чајковског, сачинио је клавирски извод опере *Алеко*, за из-

давачку кућу Гутхејл. Захваљујући несебичној подршци патрона Чајковског, почеле су и припреме за извођење *Алека* у Большом театру. Диригентску каријеру, још један давнашњи сан, остварио је успешним извођењем *Алека* у Кијеву. Пут ка дефинитивном формирању зреле личности младог пијанисте, композитора, а сада и диригента, чврсто је усмерен.

Упечатљив и питак стил излагања Вере Брјанцеве дочарала је својим лепим и течним преводом Јелена Кусовац, асистент-приправник за руску књижевност на Катедри за славистику Филолошког факултета Универзитета у Београду.³ Уредник и приређивач српског издања, музиколог мр Александар Васић, истраживач-сарадник у Музиколошком институту САНУ у Београду, поштовао је изворник у погледу структуре књиге и приложених фотографија.⁴ Додао је, међутим, опсежан репертоар напомена намењених домаћем читаоцу. Са страшћу и акрибијом А. Васић се упустио у одговоран, обиман и нимало једноставан посао. Наиме, снабдео је ову биографију многобројним и надасве исцрпним музиколошким и књижевноисторијским чињеницама и коментарима, а извршио је и темељну – општу језичку и стручну – редакцију читавог превода. Интервенције су биле неопходне с обзиром на то да се у тексту јављају имена бројних личности из руског музичког и културног живота, а које су директно или посредно биле везане за образовање и уметничко сазревање Сергеја Рахмањинова. Коментари се односе на податке о ширем кругу читалаца мање познатим или готово непознатим музичарима (композитори, извођачи, диригенти, педагози, теоретичари), издавачима и личностима из света књижевности. Такође, у циљу истицања онога што је у руском изворнику посебно наглашено, а то је повезаност музике и књижевности, српско издање добило је колико егзактне, толико и издашне библиографске податке о српским и хрватским преводима књижевних дела (из руске, немачке, енглеске, италијанске и старогрчке књижевности), која се у књизи помињу. Нису изостала ни стручна објашњења термина попут биљина (руске епске народне песме)⁵ или знаменог распева (основни облик средњовековног руског црквеног појања изграђен у окви-

³ Превод је рађен према другом издању изворника; уп. В. Брјанцева, *Детство и јуность Сергея Рахманинова*, „Советский композитор“, Москва 1973.² (133 странице, 17 фотографија). Српско издање штампало је предузеће „Колор прес“ из Лапова, ћиричним писмом, у формату 20 цм, у тиражу од 500 примерака.

⁴ На стр. 97–112. налазе се фотографије значајних личности у животу Рахмањинова – чланова породице, најдражих пријатеља, његових учитеља и сарадника.

⁵ Приређивач посебно упућује на српске преводе руских биљина, као и на српску и хрватску литературу о овој књижевној врсти (стр. 169).

ру осмогласног система), који би могли довести у недоумицу чак и професионалне музичаре. Уредник је написао и белешку о ауторки књиге (стр. 167–168).

Књига Вере Брјанцеве прва је преведена књига о Сергеју Рахманинову на нашем језичком подручју. Она пружа језгровит и пластичан увид у живот и стваралаштво руског композитора, али и у руску музичку и културну историју последњих деценија XIX века. Својом јасноћом, приступачношћу и дозираним музичким терминолошким апаратом, на домаку је шире читалачке публике. Али и сазнајни, информативни слој текста ове књиге биће исто тако од користи и стручном кругу музиколога, пијаниста и других музичара.

Са задовољством поздрављамо публикавање ове вредне музичке биографије на српском језику, у успелом преводу и узорно приређене. У ишчекивању сличних подухвата, подсећамо издавача и његове сараднике и на значајан преостали списатељски опус Вере Брјанцеве, који би такође вредело представити нашој публици жељној иностране музикографске и музиколошке литературе.

Романа Рибих

(Библиотека Факултета музичке уметности,
Београд, Србија)

UDC 78.071.1:929] Rahmaninov S.